

*Damir Knjaz
Tomislav Rupčić
Mirela Šunda*

PRILOG ANALIZI STANJA U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA REPUBLIKE HRVATSKE U POGLEDU NASILJA MEĐU UČENICIMA

1. UVOD

Nasilje među vršnjacima (eng. Bullying) može se odrediti na sljedeći način: učenik je zlostavljan ili viktimiziran kad je opetovano izložen negativnim postupcima jednog ili više učenika (Olweus, 1998.). Ta definicija ističe negativno (agresivno) djelovanje koje se ponavlja tijekom duljeg razdoblja.

U širem smislu, nasilje je svjesna okrutnost usmjerena prema drugima radi stjecanja moći, i to nanošenjem psihičke odnosno fizičke boli. Nasilje među djecom (Krmek, 2006.) možemo podijeliti u nekoliko oblika: fizičko, verbalno, emocionalno, seksualno, kulturalno i ekonomsko. Fizičko nasilje je najuočljiviji oblik, a podrazumijeva udaranje, guranje, štipanje, čupanje i sl. Verbalno nasilništvo najčešće prati fizičko, a podrazumijeva vrijeđanje, širenje glasina, stalna zadirkivanja, ismijavanja i sl. Emocionalno nasilje podrazumijeva namjerno isključivanje žrtve iz zajedničkih aktivnosti razreda ili dječje skupine, kao ignoriranje. Seksualno nasilje uključuje neželjeni fizički kontakt i uvredljive komentare. Kulturalno nasilje podrazumijeva vrijeđanje na nacionalnoj, religijskoj i rasnoj osnovi. I na kraju, ali ne manje važno, ekonomsko nasilje uključuje krađu i iznuđivanje novca.

Nasilje u svim tim oblicima neminovnost je hrvatskog školskog sustava. Ono se manifestira u svim "smjerovima": učenik/učenik, skupina učenika/učenik, učitelj/učenik, učenik/učitelj. Također se odvija u različitim dijelovima školskog okruženja: školskim igralištima i dvorištima, stubištima i hodnicima, WC-u, razredu dok učitelj nije ili je prisutan. To je tema o kojoj se premalo govori ili piše te se vrlo oprezno javno izjašnjava toj temi. Mnogi su učitelji, kao svakodnevni svjedoci nasilja u školama, tražili i traže široku i otvorenu raspravu koja bi trebala donijeti konkretne postupke i odredbe.

Cilj ovog istraživanja bilo je procijeniti realno stanje u hrvatskim osnovnim i srednjim škola u području nasilja među učenicima, Istraživanje je temeljeno na UNICEF-ovom preventivnom programu "Stop nasilju u školama". Također je dodatno obrađen segment nastave Tjelesne i zdravstvene kulture. Za potrebe ovog rada uzet je dio sveukupnog istraživanja.

2. METODE ISTRAŽIVANJA

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika u ovom istraživanju čini 2 241 učenik osnovnih i srednjih škole Republike Hrvatske. Obuhvaćeni su gradovi Đakovo, Bjelovar, Zaprešić, Zagreb, Sisak, Kutina, Popovača, Tisno, Pula i Gospić. Ravnomjerno su zastupljeni učenici petog i šestog, sedmog i osmog razreda te učenici srednjih škola.

Uzorak varijabli

Uzorak varijabli čine odgovori na 17 pitanja iz ankete te četiri kriterijske varijable: spol, osnovna i srednja škola, razred, mjesto življenja. Anketna pitanja su sastavljena na osnovi sličnih anketa provedenih od strane UNICEF-a u sklopu preventivnog programa “Stop nasilju u školama”.

Anketa je bila anonimna.

Metode obrade podataka

Za potrebe obrade prikupljenih podataka u ovom istraživanju korištena je deskriptivna statistika i t-test za nezavisne uzorke. Podaci su obrađeni uz pomoć softverskog paketa SPSS 13.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

Rezultati su pokazali da, iako je to vrlo neugodna tema za istraživati među učenicima, nasilje kao takvo postoji u respektabilnim razmjerima. Na direktno pitanje 24% djece u osnovnim škola odgovorilo je da je izloženo nekom od oblika nasilja od strane drugih učenika. U srednjim školama taj postotak je nešto manji 14%. Opisno prikazano gotovo svako četvrto dijete u osnovnoj školi doživljava neki oblik našilja od strane svojih vršnjaka, neki od njih - 4% nekoliko puta tjedno (Tablica 1).

Tablica 1. Postotak odgovora na pitanje: “Koliko je puta na tebi izvršeno nasilje prije, tijekom ili neposredno nakon škole unutar školskog kruga?”

Ponuđeni odgovori:	Osnovna škola (%)	Srednja škola (%)
a) nisam bio izložen nasilju	76	86
b) jedan do dva puta u posljednjih nekoliko mjeseci	14	9
c) dva do tri puta mjesečno	3	1
d) jedan do dva puta tjedno	3	1
e) nekoliko puta tjedno	4	3

Tablica 2. Prikaz dobivenih razlika, temeljem t-test za nezavisne uzorke, između učenika osnovnih i srednjih škola u pitanju: “Koliko je puta na tebi izvršeno nasilje prije, tijekom ili neposredno nakon škole unutar školskog kruga?”

N1 O.Š.	N2 S.Š.	Aritmetička sredina O.Š.	Aritmetička sredina S.Š.	Std. dev. O.Š.	Std.dev. S.Š.	t- value	df	p- level
1378	863	1,431	1,264	0,995	0,804	4,146	2239	0,000

Statistički gledano postoji značajnost razlika (na osnovi t - testa $p = .000$) između osnovnih i srednjih škola u tom pogledu (Tablica 2.). U kasnijim odgovorima veći broj učenika je dalo neke opise nasilja provedenim nad njima, čime se može konstatirati da je ta brojka u stvarnosti još i veća.

Jedan od razloga kojim se mogu objasniti veći dobiveni rezultati nasilja u osnovnim školama jest “hrabrost” osnovnoškolaca da govore o ovom problemu, očekujući pomoć i podršku od starijih te o njihovom nemogućnosti da se sami obrane od nasilja. Drugi razlog je vjerojatno manje izraženo nasilje u srednjim školama odnosno ono kada postoji vjerojatno poprima “ozbiljnije” okvire s “fizički težim” posljedicama (krađa, nanošenje fizičkih ozljeda, uništavanje osobnih stvari i dr.)

Podupirući prvi razlog zabrinjavajući podaci dobiveni su na pitanje “Jesi li rekao razredniku ili nekom učitelju da je nad tobom izvršeno nasilje?” U osnovnim školama 58,43% učenika (nad kojima je izvršeno nasilje) odgovorilo je NE od toga 21,33% uz dodatak – nemam povjerenja u njih, 23,83% uz dodatak – oni mi ne mogu pomoći i 13,22% uz dodatak – oni nisu zainteresirani da pomognu učenicima koji su izloženi nasilju. U srednjim školama dobiveni su još tragičniji rezultati na ovo pitanje, NE: 77,85% od toga uz prvi dodatak – 25,29 %, drugi dodatak – 28,41% te uz treći dodatak 24,35% (Tablica 3.).

Tablica 3. Postotak odgovora na pitanje: “Jesi li rekao razredniku ili nekom učitelju da je nad tobom izvršeno nasilje?”

Ponuđeni odgovori:	Osnovna škola (%)	Srednja škola (%)
a) DA – reagirali su kako sam se nadao	33,13	14,25
b) DA – reagirali su kako se nisam nadao	8,44	7,69
c) NE – nemam povjerenja u njih	21,33	25,29
d) NE – oni mi ne mogu pomoći	23,83	28,41
e) NE – oni nisu zainteresirani da pomognu učenicima koji su izloženi nasilju	13,22	24,35

Tablica 4. Postotak odgovora na pitanje: “Koliko često se bojiš da će učenici (učenice) tvoje škole biti nasilni prema tebi?”

Ponuđeni odgovori:	Osnovna škola (%)	Srednja škola (%)
a) nikada	47,67	52,58
b) rijetko	29,34	27,07
c) ponekad	13,39	13,02
d) više puta	2,99	2,64
e) često	3,06	1,52
f) vrlo često	3,51	3,16

Način na koji se učenici suočavaju s nasiljem je svakako i strah od nasilja. Na pitanje: Koliko često se bojiš da će učenici (učenice) tvoje škole biti nasilni prema tebi? Od ponuđenih šest odgovora: nikada, rijetko, **ponekad**, **više puta**, **često**, **vrlo često**, 9,56 % učenika osnovnih škola odgovorilo je s jedno od zadnja tri odgovora. U srednjoj školi dobiveni su nešto manji postotci: 7,32 % (Tablica 4.). Na osnovi ovih podataka možemo konstatirati da se barem dva do tri djeteta u razredu konstantno pribijava nasilja nad njim, vjerojatno temeljeno na dosadašnjim iskustvima.

4. ZAKLJUČAK

Nasilje između učenika svakako ne bi trebao biti samo njihov problem. Djeca tijekom svog rasta i razvoja prolaze kroz mnoge faze traženja i upoznavanja samog sebe te svoje okoline. Osim genetskih faktora na ponašanje djeteta utječe, između ostalog, i njegova okolina. Tu bi svakako dominantnu ulogu trebala imati obitelj, zatim prijatelji, mediji, crkva, uzori...U današnje, “brzo”, vrijeme roditelji, odnosno obitelji često ne posvećuju dovoljno vremena i truda kako bi uistinu sudjelovali u odgoju svoga djeteta. Vrlo često tu ulogu preuzima okolina ili mediji. Na žalost moderno društvo u većini slučajeva ne može se pohvaliti visokim moralnim vrijednostima te je to jedan od razloga devijantnog ponašanja djece i mladeži. U svemu tome niti škola ne može biti “izolirani otok”.

Može li se što promijeniti?

Prvo se mora doći do odgovora/zaključka da se mora nešto značajno promijeniti! Nakon toga provesti sveukupnu analizu postojećeg stanja u školama, ne samo u segmentu posljedica kao što je nasilje među učenicima. Okupiti veći broj eksperata iz raznih područja: pedagogije, psihologije, defektologije, prava, ekonomije... koji bi sastavili realne prijedloge institucijama koje imaju ovlasti provesti potrebne reforme, uvesti pravilnike, odrediti represivne mjere, ovlasti nastavnog i nenastavnog osoblja...

Pokušati afirmirati medije i širu zajednicu da uvide važnost rješavanja ovog kompleksnog problema s ciljem stvaranja zdravog društva u kojem živimo.

5. LITERATURA

1. Krmek M. (2006.) Krije li se u Vašem djetetu žrtva ili nasilno ponašanje. www.vasezdravlje.com/izdanje/clanak/825/ (pretraživano: 15. svibnja 2008.)
2. Olweus, D. (1998.) Nasilje među djecom u školi. Zagreb: Školska knjiga.
3. Ribarić, S. (2008.) U školu bez straha. Narodni zdravstveni list. www.zzjzpgz.hr/nzl/16/nasilje.htm (pretraživano: 15. svibnja 2008.)
4. www.unicef.com (pretraživano: 15. svibnja 2008.)